תלמוד בבלי · אחרונים · הגהות יעב״ץ · סדר נשים

הגהות יעב"ץ על כתובות

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הגהות יעב"ץ על כתובות

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הגהות-יעבץ-על-כתובות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ז. 5
דף ז: 5
דף ח. 5
דף ח: 6
דף י. 6
דף י: 6
דף יא. 7
דף יב. 7
דף יג. 7
דף יז. 7
דף יז: 8
דף יט: 8
דף כ. 8
דף כא. 8
דף כב. 8
דף כב: 8
דף כג. 9
דף כג: 9
דף כד: 9
דף כה: 9
דף כו. 9
דף כו: 9
דף כז. 9
דף כז: 10
דף כח. 10
דף כח: 10
דף כט. 11
דף ל: 11
דף לג. 11
דף לג: 11
דף לה: 11
דף לו. 11
דף לו: 12
דף לז. 12
דף לז: 12
דף מ. 13
דף מ: 13
דף מא. 13
דף מג: 13
דף מד. 13
דף מז. 13
דף מח. 13
דף נ. 13
דף נ: 14
דף נא: 14
דף נג. 14
דף נג: 15
דף נד. 15
דף נד: 15
דף נו. 15
דף נו: 15
דף נז. 16
דף נז: 16
דף נח. 16
דף ס. 16
דף ס: 16
דף סא. 17
דף סא: 17
דף סב. 17
דף סב: 17
דף סג: 18

דף סה. 19
דף סה: 19
דף סו. 19
דף סו: 19
דף סז. 20
דף סז: 20
דף סט. 20
דף סט: 21
דף עב. 21
דף עב: 21
דף עה. 21
דף עה: 22
דף עז. 22
דף עז: 22
דף פא: 22
דף פד. 22
דף פד: 22
דף פה: 22
דף פז. 23
דף פט: 23
דף צא: 23
דף צד: 23
דף צז. 23
דף צח: 24
דף ק: 24
דף קב: 24
דף קג. 24
דף קג: 25
דף קד. 25
דף קה. 26
דף קה: 26
דף קו. 27
דף קט: 27
דף קי: 27
דף קיא. 27
דף קיא: 27
דף קיב. 28

דף ב.

גמ' מברא. נ"ב חסרה העי"ן. וכעין זה נמצא בלשון הכתוב קצור אות הגאון מאכולת. מכולת לביתו [מ"א ה]:

רש"י ד"ה דלמא מת דוקא דכל עצמו שכתב כו'. נ"ב כלומר לא אמרינן הכי דלא ניחא ליה בהכי. אלא כי חזינן דעביד משו"ה. דהיינו שלא תזקק ליבם. כגון שהוא קטן או חולה ומוכה שחין או רשע ששנוי הוא לו. שיש לו טעם לפטרה מן היבם. אבל בלא"ה ליכא סברא דניחא ליה באינש אחרינא מביבם. הא מסתמא בעלמא ניחא ליה באח שיקום על שמו ולא ימחה שמו מישראל. אלא משום דהתם בע"כ מיירי בגוונא דניחא ליה דלא תפול קמיה שאינו הגון לה:

תוס' ד"ה לא. מקובלין כו'. נ"ב שאין נקוד במשנה. והיו"ד שנמצאת בתיבת נשאו. שבוש. כי אינה סובלת חירק מושך יו"ד. שהשי"ן דגושה. כי המלה מבנין נפעל בחסרי פ"א. דכוותה בנדרים (ל"ה א') אר"א דיקא נמי דקתני שנתנה כו':

דף ז.

רש"י ד"ה מוגמר כו' הכלים ואת הבגדים. נ"ב לא ידענא אי לדיוקא מפרש הכי לאפוקי אם עשוי להריח דשרי. והכי נראה לכאורה דלהכי אתא. דאל"ה מ"ט לא מפרשה אמוגמר סתמא דפ"ו דברכות [מב:] שמביאין אותו אחר סעודה. אלא דקשיא הא חכמים אוסרין [ביצה כב:] בכל גוונא וקי"ל כוותייהו א"כ מאי דוחקיה. דילמא בפלוגתא לא קמיירי [ועי' רש"י בביצה שם סד"ה מחלוקת כו' והשתא כו' וצ"ע]:

תוס' ד"ה א"ל כו' בבעילה ראשונה דמצוה כו'. נ"ב לפי תירוץ זה יהא מותר לכבות הנר מפני בעילת מצוה. וליכא דסא"ד. לכן נראה עיקר כתירוץ השני:

דף ז:

תד"ה והא כו' "וכליון". נמחק:

דף ח.

גמ' רב אסי איקלע כו'. נ"ב אם זהו ר"א תלמיד [דרב]. צ"ל שהאריך ימים הרבה כי ר"א ורב יהודה תרוייהו תלמידי דרב וביום שמת רב יהודה נולד רבא וביום שמת רבא נולד רב אשי כדאיתא ר"פ י' יוחסין [עב:]:

שם קים לי בגוייהו דלא הדרי כו'. נ"ב נ"ל שפסקו לו נדוניא. ואח"כ פשטו לו הרגל. ופטרה בגט כאדמון [לקמן ק"ט א]:
רש"י סד"ה מכי רמו כו' כשעורים. נ"ב שצומחים מהר. שכן כתוב [שמות ט] והשעורה נוכתה וגו':

דף ח:

גמ' (**בסוף העמוד**) **בצרדא**. נ"ב מהכא משמע דאין קפידא כ"כ בפשתן דוקא. וכן לפרש"י היו ראשונים קוברים בבגדי משי:

דף י.

גמ' הואיל וקנס כו' אלא אימא כו'. נ"ב יש לפרש שאינה חזרה ולא שבושי משבש לה אלא פרושי קמפרש. דודאי לא תקנוה חכמים בחנם. אלא מפני הפושעים שנותנים עיניהם באחרת. ומגרשין את זו בלי שום ערות דבר. לפיכך קנסוהו למגרש. כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. הא ודאי קנס הוא. ותנא דייקנא הוא. אלא משום דאכתי לא חטא בעת כתיבת הכתובה. להכי אקשי מאי קנסא שייך האידנא. ומשני אלא תקנת חכמים היא. דתקינו לה מידי דניחא לה. כדי שלא יעבור. ואם עובר. הרי קנס. ומפני שאינו כולל. שהגובה כתובתה במיתת הבעל. לא בתורת קנס נוטלתה. על כן קראוה גם תקנה. שהיא כללית לטוב ולחוטא. ולכן בסבה זו תקנו שתגבה מזיבורית:
תוס' סד"ה הואיל. וי"ל דטעמא כו'. נ"ב ול"נ היינו טעמא משום דלא אסמכתייהו עלייהו אלא אקרקעי דהם נכסים שיש להם אחריות (דוגמא לדבר בגנב ופרע בחובו ובהקפו דלא עשו בו תקנת השוק [ב"ק קט"ו א'] וק"ל) והיכא דאסמכתייהו אמטלטלי ה"נ דמשתעבדי לכתובה. כמו גמלי דערביא ואשלי דקמחוניא דאשה גובא פורנא מנייהו [לקמן ס"ז א']:

דף י:

גמ' ולאו אורח ארעא לזלזולי בב"י. נ"ב אע"ג דבשפחה נמי אסור לזלזולי דילמא יהיב להו דמי בשתן. כדשמואל כדבדק באמתיה [נדה מ"ז א']:
רש"י ד"ה שחרית כו' לאחר אכילה יפות. נ"ב בבתרא דיומא [פג:] מפיק מקרא דמיני מתיקה יפות אחר אכילה. ואיתא התם דקודם אכילה מגרר גריר תאות המאכל. דלמא הא דקאמר הכא רעות. לומר שלא יעורר תאות אכילה שלא בשעתה:

דף יא.

גמ' אמר ר"ה ג"ק מטבילין כו'. נ"ב אע"ג דלא מצו למימר ליה מה ראית להתגייר כו' [יבמות מ"ז א'] והא אמרינן נמי [שם קט:] רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים. היינו גדולים דטעמו איסורא קשין לישראל כספחת משא"כ בקטן ליכא למיחש מידי:

רש"י ד"ה על דעת ב"ד. ואמו כו'. נ"ב נראה דאורחא דמלתא נקט. וה"א בגוונא אחרינא. דאמו אינה מעלה ומורדת בענין זה:

דף יב.

רש"י ד"ה כ"ש אמתני'. אהדר ליה רב אשי לרבא. נ"ב ר"ל אדרבא. דביום שמת רבא נולד ר"א [קדושין עב:] וכ"ש דלא ראה רבה דלא חי אלא מ' שנה [ר"ה י"ח א' וש"מ] וקשיש מרבא:

דף יג.

במשנה ראוה מדברת. נ"ב לתרי לישני דמפרש תלמודא. נ"ל לפרש המלה מלשון הנהגה. כמו ידבר עמים תחתינו [תהלים מז] כבשים כדברם [ישעיה ה] והמ"ם נקודה חיר"ק. ולישנא מעליא. היינו מדחזינן דקפיד קרא אלישנא מעליא ונקיט אכילה בלשון תשמיש. ה"נ בחר תנא לשון ערומים ונקט דבור במקום תשמיש:

דף יז.

גמ' שרק. נ"ב שי"ן שמאלית והוא מלשון מקרא [זכריה א] אדומים שרוקים:

שם כי סמכו כו' ויעלת חן. נ"ב אע"פ שהוא לשון נקבה. שייך שפיר בת"ח על שם התורה שנאמר בה [משלי ה] אילת אהבים ויעלת חן וגו'. גם נמשלו הת"ח לכלה מקושטת בכ"ד תכשיטין. כך צ"ל מקושט בכ"ד ספרים [מ"ר שמות פמ"א) ומ"ש לא כחל. נ"ל שר"ל שאינו צבוע בגוון הכשרות כמ"ש השמרי מן הצבועים. ולא שרק. ע"ש שפניו מכסיפין מחמת התורה שמתשת כח ואין מראהו יפה כבריא שפניו מאדימים. ולא פירכוס. שאינו מלובש בגדם נאים כמ"ש (שבת קמה:) מפני מה ת"ח שבבבל מצויינים. משא"כ בת"ח שבא"י:

שם תריסר אלפי כו'. נ"ב בימי רבותינו שבבבל היו שם קהלות גדולות מישראל קבוץ עם רב מאד. כמ"ש באגרת רשר"ג:

רש"י ד"ה טורמיסין כו'. נ"ב בערוך פי' ששונין שני הלכות ממסכת. נראה שהוא מלשון נוטריקון הרי משנה:

תוס' סד"ה ישבתנו כו'. ג"כ וב"ה סברי לאו היינו שקר דאמרינן שלשה חינות הן חן אשה על בעלה. א"כ אמת אומרים לו. כי מאחר שנשאה ואין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו (לקמן עה:) ודאי נושאת חן בעיניו היא. משו"ה אפילו היו בה כל המומין. כלה נאה וחסודה היא ודאי אצלו. ויזכה כמקחו שחוט חסד משוך עליה ביותר:

דף יז:

רש"י ד"ה משחא כו' "**לחופות**". נ"ב צ"ל לחפופות והיינו לשחין:

דף יט:

גמ' עד שלשים יום מותר כו'. נ"ב נתנו לו זמן הרגיל. כדי שיחזר אחר סופר שיתקננו:

דף כ.

מידי דהוי אנכסי כו'. נ"ב גמרא הוא דקאמר לה. ולא רב נחמן:

דף כא.

דקא מסהיד סהדא לא קמסהיד דיינא. נ"ב עי' לקמן (ק"ט סע"א) תוס' ד"ה לא שנו:

דף כב.

האשה שאמרה א"א אני וחזרה כו'. נ"ב נראה דהא ודבסמוך באמרה שלא בפני ב"ד וגם לא אמרה לסהדי הוו עלי עדים בכה"ג הוא דכי נתנה אמתלא לדבריה נאמנת אבל בדרך הודאה גמורה בב"ד או באפי סהדי. תו לא מהימנא באמתלא. אם לא תוך כדי דבור. עמ"ש בתשו' בס"ד:

דף כב:

ת"ר שנים אומרים מת כו' נ"ב ע' תשו' (ב"ג) בספרו של אמה"ג ז"ל:

תד"ה משום. דרב אסי רגיל כו'. נ"ב ע' פרש"י ביבמות שם (וכ"ה כוונת רש"י כאן):

דף כג.

גמ' עדי טומאה אתמר. נ"ב וכך היה ודאי באחת מבנות מר שמואל. שממנה נולד רב מרי בר רחל בת שמואל (ועי' תוס' שבת קנ"ד א' ד"ה ואמרי):

דף כג:

במשנה זאת אומרת כו'. נ"ב הא ודאי משמע שאומרת בב"ד:

דף כד:

תוס' סד"ה חד כו' אלא למיוחסין. נ"ב בחזקיהו כתיב (דה"ב כט) ויחזקום אחיהם הלוים וכן בפסח יאשיהו (שם לה) והלוים מפשיטים:
שם ד"ה שאני ועוד שלא מצאו כתבם נ"ב דומיא דאמרינן פ"ק דמציעא (י"ג א') כיון דנפל אתרע:

דף כה:

גמ' בחזקת שהוא כהן כו'. נ"ב מכולה שמעתא מוכח שלא היו קורין כינוי כהן ולוי לקרות גדולתו וכ"מ בשטרות כדמוכח שלהי בתרא:

דף כו.

תד"ה בתר כו'. נ"ב עמ"ש בס"ד בפרק יש מותרות שם בארתי הענין יפה כל צרכו:

דף כו:

רש"י ד"ה והא אשקלון. כבר גלו ישראל. נ"ב לא ידעתי הכרח לזה. שאם רזב"ה היה בעת שנלכדה ירושלם כדתנן סוף פרקין (כז:) וכי בשביל כך לא יכול להיות מעשה זה בפני הבית קודם לכן הרבה:
תד"ה וע"י נפשות כו' דקודם לכן. נ"ב כלומר קודם שתניח לבעול אותה מרצונה. רוצה היא ליהרג (דלא כפי' מהרש"א):

דף כז.

גמ' וגזא. צ"ל וגוזא. ונ"ב דוגמתו בפרק כיצד מברכין (מ א') איתיה לגווזא דהדר מפיק. ובפ"ק דנדה (ח:) בקטפא דגווזא:

שם ובין כך "**טמאין**" צ"ל טמאות (ובטהרות שם ובפסחים הגירסא גם בדברי ר' יהודה "טהורין" "טמאין") שם דברי הכל טמאין. נ"ב גברי:

דף כז:

אמר רבא מה לו לשקר כו'. נ"ב צ"ע הא עבר ע"ד משכיר וכל המשנה ידו על התחתונה וקשיא נמי לאביי ע' תשו' שלי כ"י (ועי' ריי"ף ורא"ש בב"מ ע"ח דלא קי"ל כר"מ וכ"ד כל הפוסקים):

שם שפיר קאמר כו'. נ"ב כלומר אין לך לומר דחיה בעלמא היא. והראיה מדלא מכחיש בהדיא ולימא ידענא דלאו את אחי. ונ"מ דלייתי איהו ראיה. וא"ל ר"ח שפיר קא"ל. כלומר אינה ערמה ודחיה אלא קושטא קאמר. אדרבה משום דמסתפי למטען שיקרא. דדילמא אחוהי את אלא איהו לא קידע. שמא כענין יוסף ארע. ומספיקא לא מצית מפיק מניה. כי עליך הראיה. וע' תוס' דמוקמי לה שידוע שזה התובע נולד כאן כו' ר"ל שידע מרי שהלך אביו עם אחיו. אבל לא הכירו אם זהו. שמא אחיו מת. וזה אחר הוא שתובעו בשקר:

דף כח.

שאין לבו גס בה. נ"ב דלאו ביהודה קאי:

תוס' סד"ה קיום כו'. נ"ב עמו"ק ח"מ (סכ"ח) ונ"ל עוד הא דקיום שטרות דרבנן מיירי בחתומין על השטר עדים שאנו מכירים אותם והיו ידועים כחיים בזמן ההוא הכתוב בשטר. אמרינן ודאי לא חציף אנש מסתמא לזייף ח"י דלמא שיילינהו אתו ומכחשי ליה. ואף אם אח"כ הלכו למד"ה או שמתי. הרי השטר בחזקתו. אא"כ אית ביה ריעותא. אבל בעדים דלא ידעינן להו לגמרי. ודאי חספא בעלמא הוא אי לא קיימו. ובכה"ג כ"ע מודו בשטר שמודה בו צריך לקיימו דנאמן הלוה כי טעין פרוע. ואית לן דר"נ דא"ל קיים שטרך וחות לדינא (לעיל י"ט א'). ול"פ אי צריך לקיימו אי לא. אלא בגוונא דפרישית. כשעדיו ידועים וניכרים לנו דהויא מלתא דעבידא לאגלויי דלא משקרי בה אינשי:

דף כח:

גמ' או שקרא כו' נ"ב הא אפי' בקכע בשבת משום דקי"ל (מגילה כ"ג א') הכל משלימין למנין ז'. ועבד דינו כאשה (א"ח סי' רפ"ג ס"ג בהג"ה וע' בהגר"א שם) ומסתבר דעדיף מנה בהכי דדוקא באשה איכא משום כבוד צבור לכתחלה. משום דאשה בעזרת ישראל מנין משא"כ בעבד:

דף כט.

תד"ה אלו כו' נתינה אגב ממזרת. נ"ב דכותה אשכחן בכמה דוכתי דנסיב תנא גרושה וחלוצה בהדדי. אע"ג דחלוצה אינה אלא מדרבנן (ועי' בתוס' חד מקמאי יבמות ע"ו א'):

דף ל:

תד"ה דין כו' או זכות כו' נ"ב ראיה מתלמידו של ר"א שנתחייב שרפה ואמרו הניחו לו אדם גדול שמש (עירובין נ"ד א'):

דף לג.

רש"י ד"ה דלאו מכאשר זמם. לא זממו להלקותו. נ"ב יל"ד קצת שמא אתי נמי מכאשר זמם. שהם חשבו להביאו לידי מלקות כשיעבוד במקדש. וי"ל דספק הוא אם יעבוד. ואף אם יעבוד לא אתי לידי מלקות אלא בעדים והתראה ומאן יימר דמתרמו ליה:

דף לג:

תד"ה אלמלי כו' במשרקי ברזל כו'. נ"ב י"ל דסריקת בשרו הכאה שיש לה קצבה היא. שהרי הוציאוהו להריגה אז. אבל נגודי דאמר רב היא הכאה שאין לה קצבה. ור"ל שאם לא היו גוזרין עליהם הריגה רק לייסרם בהכאות רצופות בלי קצבה. שהיו היסורין נמשכין לא שעה לא יום ולא יומים. אלא היה מצוה להתמיד במכות אכזריות כל זמן שלא יעשו רצונו. בזה האופן א"ר דפלחו כי הוא דבר שא"א לאלם לעמוד בו. ובכה"ג לאו כ"ש הוא ולק"מ:
תד"ה גנב. שה"נ ליתיה במכירה. נ"ב דאסור בהנאה שם אין תופס דמיו. נ"ב ואינן אסולין בהנאה כדתנן בהאיש מקדש (נו:) מכרן וקדש בדמיהן מקודשת:

דף לה:

גמ' א"ל רב חייא. נ"ב אחרון היה זה וכמה ר"ח היו בבבל באמוראים:

דף לו.

כיון דמדאורייתא כו'. נ"ב כיון דמדאורייתא חזיא. היאך נפקע ממונא של זו ויהא חוטא נשכר. ואע"ג דבקושטא אסורא דרבנן רביע עלה שאינו רשאי לקיימה לו. ולא אמרינן אתו רבנן ועקרי דבר מן התורה דלו תהיה לאשה. שהרי היא או אביה יכולין לעכב.

ואי במפותה הוא ג"כ מצי מעכב. ורבנן גזרי ליה שלא לישאנה (ובלא"ה בשוא"ת יכולין חכמים לעקור כמ"ש ביבמות צ'). ואפ"ה מדאורייתא מיהת שריא ליה קרינן ביה ולו תהיה לאשה ודו"ק:

דף לו:

רש"י ד"ה שבויה בת כהן. נ"ב או אשתו:
תד"ה וכי. נקט ערבי. נ"ב לרבותא (וכ"ה בתוס' דגטין):

דף לז.

רש"י ד"ה דיה שעתה כו' הלא דם כו'. נ"ב וא"ת דם עובדת כוכבים נמי מטמא לח. וי"ל הא דלח מטמא. נמי מדרבנן ובמעת לעת לא גזור:
שם ד"ה משמשת כו' לאחר בעילה. נ"ב עי' יבמות (י"ב ב') פי' בענין אחר. דנותנות מוך באותו מקים כשהן משמשות. וכן הלשון מורה ודאי. דלאחר בעילה לא משמשות נינהו. וע"ק לפירושו דהכא. א"כ מה צריכה למוך. תקנח עצמה אותו מקום לאחר בעילה בחלוקה ובבגדה ובסדין כי לא יחסר לה אחד מאלה אפי' לא הזמינה מוך. אלא ודאי קנוח מוך לא מהני בה כולי האי אחר בעילה גמורה. שכבר נקלט הזרע ברחם (משא"כ במתהפכת שוב לחוץ). באמת לא ידעתי מה הזקיקו לרש"י לשנות טעמו כאן. שמא היה נראה לו דבר רחוק שהמזנה פתאום תוכל לשום מוך לפני בעילה. משו"ה ל"א כיון דמנטרא נפשה אינה הולכת בלי מוך:

דף לז:

גמ' אימא כשתוציא היא כו'. נ"ב מ"מ תני כשיוציא הוא. דאע"ג דהיא מכריחתו לתת גט וכפינן ליה להוציאה בעל כרחו. אפ"ה גטא מיהא צריך לתת מדעתו כמו בכל גטי דעלמא. שאינו מוציא אלא לרצונו וגט מעושה פסיל אלא כופין אותו עד שיאמר רוצה אני:
תד"ה טעמא ומיהו תימה כו'. נ"ב עמ"ש בלח"ש פ"א מ"ב בס"ד דלק"מ:
שם דהתם ל"ש משום חינא. נ"ב שכבר היה לה כתובה. בין דבתולה בין דאלמנה. אלא שמכרתה ע"י גרמא דידה ומה ליה מוכרת לאחרים או לבעל. משו"ה לא בטל טעם חינא שכשתתאלמן צריך היורש להראות שטר המכירה. ונראה לכל שיש לה כתובה ותקנת חינא במקומה עומדת:

דף מ.

תוס' ישנים ד"ה אי. דאי אמר ל"ב לכיבוד מי איתא כו'. נ"ב דאב שמחל ע"כ כבודו מחול (קדושין ל"ב א'):

דף מ:

גמ' דאי בעי מסר לל"מ ומוכה שחין. נ"ב אע"ג דאינו רשאי לקיימה כדתנן בהמדיר ואלו שכופין להוציא מ"מ כי מסר לה מאי דעבר עבר. ומתקדשת לו דלא גרע מחייבי לאוין ועשה דתפסי בהו קדושין (ועי' רש"י ד"ה דאי בעי כו' וברש"ש ודוק):

דף מא.

תוס' סד"ה וליתני כו'. נ"ב לפי סברא זו י"ל חדוש לענין חיוב דרישא. דהקי"ל אין אדם עושה עצמו רשע ודוק:

דף מג:

גמ' שקוד כו'. נ"ב כההיא דתנן (אבות פ"ב) הוי שקוד ללמוד תורה:

דף מד.

תוס' סד"ה איכא כו'. נ"ב צ"ע במקום שי"ל ב"ח דחב לאחרים:

דף מז.

גמ' דמסר לה בשבתות וי"ט. נ"ב צ"ל דהכא אדין תורה קאי. הא דזכי ליה רחמנא היינו לממסרה בשבת. ורבנן הוא דגזור אקנין משום כתיבה. ומדאורייתא שרי:

דף מח.

אני בבגדי והיא בבגדה כו'. נ"ב והיא מקפדת עמו"ק א"ח (סר"מ):

דף נ.

דהוה קאי באוכלוסא. נ"ב בהרואה (נח א') אמרינן אין אוכלוסא פחותה מש"ר ועפרש"י כאן כנראה נשמר מלפרש כאן כך. דלא מסתבר דנפישי ישראל כל כן בא"י בזמן ר' אבהו שהיה רב אחר החורבן. אברא התם בהרואה משמע דהוו. מדאמר עולא נקטינן

אין אוכלוסא בבבל. משמע הא בישראל איכא. ובודאי לדריה קאמר ועולא מאוחר מר"א הוה:

תד"ה ומאי. דלא חיי משמע כו'. נ"ב ול"נ להם כמו שפרש"י לא חין אם אין עושין לו רפואה. דבכ"מ משמע לגמרי לא חיי דוק ותשכח:

דף נ:

גמ' דר' בנאי. נ"ב דרב גרסינן. אע"ג דהוא אחוהי דרחב"א רחב"א בא"י היה ור"ב אחיו בבבל. שהרי לפני שמואל:

תד"ה יתיב כו' קטן מרב המנונא כו'. נ"ב איכא נמי רה"מ סבא שהיה תלמידו של רב עמ"ש בהגהת ספר יוחסין בס"ד א"כ טובא רה"מ הוו. ומ"ש תוס' רב יוסף חברו של ר"ח אינו נראה אלא כמו תלמיד של רב יהודה. ור"ח תלמידיה דרב הוה:

ד"ה אמר כו' לא היו שמעין לו. נ"ב דוחק גדול כי ר"נ חתניה דבי נשיאה והרי ידו היתה תקיפה על הדיינים. כ"ש על בעלי דינין. ובאמת א"צ לדחוק. כי הלא לא הגבוה אלא ממטלטלין לפי שלא נמצא שם קרקע להגבותה. והיא כבר אכלתם וליכא מידי למגבי מנייהו. להכי קאמר להו לדייני זילו אהדור. כלומר עליכם המשא הזה. אם תמצאו המעות עדיין בעין קיימים הרי טוב. ואם לאו נכסיהם ערבין. ויחזור היורש ויגבה קרקעותיכס (אבל בב"ק י"ב א' א"ל כן):

דף נא:

תד"ה אסורה. דצדקת גמורה. נ"ב ובודאי סופה כתחלתה:

שם גמ' רפואה שי"ל קצבה נתרפאת. נ"ב מתרפאת הו"ל למימר (וכ"ה בירושלמי וברי"ף) אלא ה"ק אם נתרפאת והיה לה הוצאה על הרפואה ורוצה להוציא מיתומים מנכין לה מכתובתה. ושמא אם הוציאו היורשים ברפואתה מרצונם. ולא אמרו מתחלה על כתובתך אנו נותנים לרפואה. כבר מחלו:

שם הא נמי דאורייתא. נ"ב קרי לדברי קבלה דאורייתא:

דף נג.

לא תהוי בעבורי אחסנתא. נ"ב פשיטא דל"ש בנים ל"ש שאר יורשין. ולא נקט תלמודא אפי' מברתא כו'. אלא מידי דשכיח ותו לרבותא נקטיה דאפי' לברא טבא לא:

שם אכפייה ועול. נ"ב תרוייהו:

דף נג:

בתוס' (**ד"ה בע"א**) **אע"ג דב"ה הם תלמידי הלל הזקן פליגי עלי'**. נ"ב דכוותה אשכחן פ"ק דעדיות (מי"א וכן שם מ"ז) גבי כסא שקבעו בעריבה. דב"ש לית להו לשמאי:

דף נד.

גמ' עד היכא דסגי כו'. נ"ב וספ"ק דיבמות איתא דאזלו בתר כסף גולגלתא:

דף נד:

אתו לקמיה דר"ל. נ"ב לפי שהיה ר"י פסול לדון בענין זה:
במשנה ה"ז בעילת זנות. נ"ב צ"ל אחר תקנת דכתובה. דכתובה דרבנן היא. תדע דהא פילגש לגירסת ראב"ד ורשב"א קדושין בלא כתובה. ואפי' למ"ד (לעיל ד"י ע"א) כתובת בתולה דאורייתא. מיהת בדאלמנה כ"ע מודו דהויא דרבנן (מיהו בגמ' (דנ"ו ב') משמע דר"מ ס"ל כתובת אלמנה נמי דאורייתא ע"ש) אמנם בפילגש הנוסחא הישרה היא בפכ"ג (סנהדרין כא א') בלא קדושין ובלא כתובה כמ"ש בספרינו שם (וע' בהגר"א אה"ע סי' כ"ו ס"ק ז'):

דף נו.

גמ' יתיב ר' חנינא. נ"ב היינו ר"ח קרא דס"פ (תפלת השחר) לא ר"ח דיתיב ברישא אחר רבי דהוא גדול מר"י וכדמוכח פא"ד. וכן נראה ממאי דא"ל פוק קרי קראך:
שם קמ"ל דבלילה. נ"ב משמע דהוו עבדי חופה בליליא וקצת משמע נמי הכי לקמן (דף נז א') סוף חופה היא תחלת ביאה:
שם האומר לאשה כו' דברי ר"מ. נ"ב עמש"ל ר"פ. וק"ל הא קרא כתיב (ישעיה ד) והחזיקו שבע נשים וגו'. ודלמא ס"ל נמי בפילגש איירי קרא:

דף נו:

קסבר ר"מ כתובה דאורייתא. נ"ב משמע אפי' בכתובת אלמנה ס"ל הכי. ותוס' נדחקו בכך. ולא דמי כולי האי לתרומה. דמשום גזרה נגעו בה דאי לא הא לא קיימא הא מאי דלא שייך הכא. ותדע דא"כ הו"ל לתקוני נמי מאתים לאלמנה כבתולה. כי היכי דלא פליג בתרומה בין דאורייתא לדרבנן בשיעורא וכיון דחזו הכא דלא שוותה כתובת אלמנה לדבתולה. הא ודאי ליכא למימר בה דכל דתקין רבנן כדאורייתא תקין. אלא כי היכי

דלא תהא קלה להוציאה. ושלא יאמרו זונתו היא. תקנו לאלמנה נמי כתובה פלגא לדברי חכמים. מ"מ ר"מ אית ליה דהא נמי דאורייתא היא. דלמא דייק לה מדכתיב כמוהר הבתולות ולא כתיב בתולות אלא למידק כמוהר הבתולות ולא כמוהר אלמנות. מכלל דאית לה:

דף נז.

תד"ה שתים כו'. **נ"ב ויכילנא לשנויי שתים לבתולה** (**דחמירא**) **שלש לאלמנה** (**דכתובתה קילא**). **א"נ הא במקום שכותבין כתובה הא במקום שאין כותבנין**. א"נ הא לאהדורי בתר סופר שלש. ובשתים לא צריך לאהדורי אבתריה:

דף נז:

גמ' מימים שנאמר בהן חדש. נ"ב היינו כי הא דכתיב חודש חד וימים אבתריה אבל כי ימים מקמי חדשים אז פירושו שנה כדכתיב כמה זימני בנביאים:

שם אבל פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא גדולה. נ"ב לאו גדולה. אלא סמוך לגדלות דאמר מר המשיא בניו ובנותיו סמוך לפרקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך כדאי' פרק הבע"י (ס"ג ב'):

שם ואי דגואי כו'. נ"ב ואע"ג דאיכא בגואי דלא חזי למלאכה. שנחלש ונחלה מחמתם. סבר תלמודא כה"ג נמי חזי ליה דחליש לב שמח ייטיב גהה (משלי יז):

דף נח.

קוביוסטוס. נ"ב עתוס'. ול"נ שהוא מורכב מלשון עברית מענין (מלאכי ג') היקבע אדם ובלשון ארמית ג"כ קבען פלניא (ר"ה כו:) ומשקל השם בא בדרך היוונית וארמית שהתוארים חותמים בטי"ת שרוקה וסמ"ך כמו קוסטוס לסטוס ארכיליסטוס וכן רבים. והנה גם קוביוסטוס כאחד מהם. ועינינו תואר גזלן בכל אופן שיהא בין ממון בין נפשות:

דף ס.

לא תציתינהו להני כללי דכייל כו'. נ"ב דבסוף הדר ביה שמיאל:

דף ס:

דדרכא על רמא דחמרא. נ"ב רעי שהטיל החמור:

תד"ה כי. שהרב מוחל כו'. נ"ב ועובדא דאביי ודאי נמי כה"ג הוה. דחס ליה לאביי לאורויי באתרא דרביה בלא רשותא:

דף סא.

גמ' ואחד שצמצמה כו'. נ"ב אע"פ שכבר נתחייבה מתחלה. ונראה דכ"ש אם אח"כ הולידה שפחתה. למ"ד לאשה לקמן (דע"ט ב') אבל למ"ד לבעל תבעי. אבל בנפלו לה שפחות פשיטא לי דהוי כהכניסה לו. כיון דק"ל כרשב"ג לא תמכור. ע"ש:
תד"ה הכניסה. קצת תימה כו'. נ"ב דייקו לומר קצת תימה. מכלל דל"ק כולי האי דהא ודאי לא דמי מלאכה דאשה לעבודת פרך דעבדים ושפחות. ותו דהאיכא ולדות ששוים הרבה. ואפי' עיילא ליה לא פלוג:
שם סד"ה ואתת כו'. נ"ב דעולה עמו:

דף סא:

גמ' מלכיא. נ"ב יש לו חבר במקרא בירמיה ובד"ה:
במשנה הספנים. נ"ב פורשים ליה"ג כפרש"י. לאפוקי בים כנרת ושל סדום ודכוותיהו שבע ימים קטנים שבא"י:
רש"י סד"ה מתניתא מלכתא כו' לשון זכר. נ"ב ש"מ מלכיו בחול"ם היו"ד הוא:

דף סב.

גמ' אמר רב אנחה כו'. נ"ל דמייתי לה הכא לאשמעינן דקשיא לתשמיש וכמ"ש עה"פ ולא קמה עוד רוח. ה"נ כתיב וכהתה כל רוח:
תד"ה טיילין ע"ש שדרכם בטולא. נ"ב אפשר טיול הוא ג"כ מענין זה. עם שהוא שורש אחר. טולא מכפולים. וטיול מנחי עי"ן:

דף סב:

גמ' ר' אתי משפטיה כו'. נ"ב מכאן תשונה לאומרים הלל הזקן מבני בניו של זרובבל בן שלתיאל. ויש לתמוה עוד ממ"ש התוס' פ"ק דסנהדרין (ה' א' ד"ה דהכא) בשם הירושלמי דמשמע שהוא מן הנקבות וצ"ע. ושמא הנקבות משפטיה עדיפי נמי מזכרים דשמעא. ודלמא ר"ח נמי מנוקבי דשמעא אבל רב הונא מדוכריא דבית דוד ועמ"ש פ"ג דהוריות. ותמיהא מילתא טובא דהאמרינן (יבמות ס"ג א') חות דרגא נסב אתתא. ולא מצינו אפי' בשום אחד ממלכי יהודה (שפי' הכתוב שמות נשותיהן) שלקחו להם נשים

אפי' ממשפחתם. ולא נזכר בשום אחת מהן שהיתה אפי' בת שר גדול וחשוב בישראל. עקר מלכות בית דוד מגיורית נבנית:

שם ור"ח אתי משמעי. צ"ל משמעא:

שם וזו זונתו. נ"ב לא משום שאין נכון לקחת ב' נשים כאחת. שהרי מצינו חכמים רבים שהיו נישאים כמה נשים. ולא מצינו בשום מקום כזה. שאפי' מד"א התירו ארבע נשים (יבמות מ"ד א') אלא שזאת עקרה היא ומעכבה מבני. ואין אשה אלא לבנים (לעיל נט: וסוף תענית) משו"ה איכא חשדא דרועה עקרה:

תד"ה רוצה כו' דא"ל רווחא. נ"ב י"ל מאי ק"ל. הא התם ברשות מיירי ואורחא דמלתא קאמר. והכא שלא ברשות (ולמאי דשאני לתוס' בין רווחא לרווחא. הכי אי"ל. דהך רווחא ספק. ורוותא דלעיל ודאי). וי"ל דהתוס' דייקי מדפשיט לה רוצה אשה כו' ואי בע"כ מיירי. מאי צ"ל ראיה מהתם הא ודאי בהכי עסקינן דאינה רוצה בט"ק פרישות. אלא סב"ע נמי ברשותה ואפ"ה קמיבעיא ליה אי אורחא הוא ואינו נושא חטא כלדעת. אלא שאינו הכרח כ"כ דלמא הכי מיירי סתמא בשתקה. שמא משמע להו אי איתא דלעיל ברשות גמור מפורש. תו ליכא למיחש מידי:

דף סג:

גמ' דקתני ארבע שבתות. נ"ב בפ' הזרוע (קלב:) גבי טבח שממתינין לו ב' ג' שבתות. מוכח בהדיא דלשון שבתות לא בש"ק איירי אלא הכא מ"מ שפיר דייק מדהול"ל שלשים יום או חדש:

שם רבא אמר רב ששת כו'. נ"ב בפניא אמר הכי בצפרא הדר ביה (וכמ"ש בשבת קל"ו ב' ביצה כ"ד ב'):

שם שירא. נ"ב רש"י מפרש מלשון השיראין והסריקין (שבת כ: וש"מ) שהם מיני בגדים. משום דמייתי עלה בלאותיה. אבל ודאי אי הוה נמי תכשיט כמו השירים והנזמים (שם מו: וש"מ) אע"פ שאינו להבלות דבנצ"ב מטלטלין איירי. וכולהו שוו בהא. מדי הוא טעמא אלא משום דשמו אותם ולהצאה נתנו. וגם בכלי כסף שייך בלאות דפחתי כדאיתא באידך פרקין (דס"ז א') תד"ה דיקא. בתוספתא. נ"ב מהכא נמי מוכח כמש"ל בגמרא:

דף סה.

גמ' שפסקו לה חכמים סאתים כו'. נ"ב בני בית הרבה היו לה והיינו נמי דפסקו לה טובא לקופה ש"ב לקמן (ס"ו ב'):

שם ידענא ביה בנחמני דלא כו'. נ"ב כדאמר בפרק במה מדליקין (לג א') ידענא בנחמני דמכפין נפשיה. וחומה שאמרה חיי דמר כו' אינה הכחשה כי שמא אחר שנחלש היה שותה. וזה לא ידע. מיהו הא קשיא לי דלכאורה משמע דממחוזא הואי. והא בסמוך אמר ר"נ ידענא בבני מחוזא דשתו חמרא. אי הכי כי לא הוה שתי איהו. מאי הוי. הא קי"ל עולה עמו ואינה יורדת. וצ"ל דהך מחוזא אינו שם עיר (כי ההיא מבסמוך) אלא פירושו מכל אותה מדינה הוציאתה. והוא כענין שכתוב (תהלים קז ל) מחוז חפצם. וכן משמע הלשון מכולא מחוזא:

דף סה:

לישנא מעליא כדכתיב אכלה כו'. נ"ב הו"ל לאתויי קרא דאורייתא (בראשית ל"ט) הלחם אשר הוא אוכל דקדים. ולשנא דמעלי ודאי. אלא משום דהאי מפרש בהדיא. אע"ג דההוא נמי מוכח טובא מקרא אחרינא דכתיב בההוא ענינא ולא חשך ממני מאומה וגו':

תד"ה ר'א. אפי' גמל וספן. נ"ב כשהוא עמה בבית. אע"ג דעונתה לששה חדשים כשפורש מביתו:

דף סו.

רש"י ד"ה שלא כו' עירנית. נ"ב תריפה ובקיאה ונעורה בלילה למלאכתה:

תד"ה עני עשיר כו' נ"ב אע"ג דבשתו יתרה משל עני:

דף סו:

גמ' מוסרן ביד אומה שפלה. נ"ב על יחידים פרטיים אמר כך. אבל כלל אומת ישראל אין הקב"ה מוסר בניו ביד אומה שפלה כדאיתא בהנזקין:

תד"ה לא כו' אבל צריכות כו'. נ"ב אנא אמינא דעדיפא אדרבה בירושלם היו חייבות להתבשם בקופה של בשמים מה"ט גופיה כדי שלא ליהנות מריח הקטורת אע"ג דריח אין בו מעילה איסירא מיהא איכא. וכמ"ש שם בס"ד:

דף סז.

גמ' לכבודו הוא דעבד. נ"ב אע"פ שנקדה לו חמה כמשה וכיב"נ (תענית כ') אין צדיק בארז וגו' (קהלת ז'):

שם של זהב דלא פחתי. נ"ב עי' מעילה (יט א'):

שם בממלא. נ"ב לפרש"י הוא כמו ממולאי (לקמן פ"ה א' וש"מ) ולשון מקרא (איוב יד) יצא וימל:

תד"ה זהב. שעומד בכלותיו. נ"ב שמא הוא לשון רואות וכלות (דברים כח) כלתה נפשי (תהלים פד):

דף סז:

גמ' שבאו לינשא. נ"ב כאן שייך נפעל גם ביתום איידי דקתני משיאין:

שם ואל ילבין פני חברו ברבים. נ"ב שמא הך עובדא דמר עוקבא נמי במקום רבים הוה. א"נ מיהת ש"מ דגדולה בושה:

שם סיאנקי. נ"ב נראה של מדינת סינא:

שם ושדי ליה. נ"ב לסודריה:

שם מרמאי. נ"ב מחמת רמאי:

דף סט.

זיל אימא ובשמתא כו'. נ"ב הוא דבר קשה. לא לבד ארב הונא דשמית כה"ג. אברא דרב ששת דקבלה מניה ועביד עובדא קשיא טובא דהא הו"ל זלזול רב בכבוד ת"ח ואינו רשאי לשמוע לרבו בכך ואפי' למלך לא כדילפינן (סנהדרין מט א') מקרא יכול אפי' לעבור עד"ת ישמע לו ת"ל רק. וצ"ע גם אם חל שמתא כהאי. אע"ג די"ל לא הוה זלזול גמור. דהא הקדמונים לא נתנו להם שום תואר המעלה וכבוד ונקטינן גדול מרבן שמו. אלא בדורות אחרונים חדשו תוארי רבי ורב א"כ הו"ל מדי דרבנן דחייל עלייהו שבועה ושמתא. מ"מ איהו לבזוייה איכוין. ובושת בכוונה תליא מלתא. וזילותא דצ"מ חמיר טובא כ"ש גברא רבה כרב ענן ואף דר"ע נמי לא שפיר. דבודאי ר"ה גדול ממנו היה. מ"מ נראה דלפחות קרוב למעלת ר"ה היה דתרוייהו תלמידי רו"ש הוו. ובוודאי לא בציר מתלמיד חבר הוה. ואמרינן נמי (ב"מ לג א') ת"ח שבבבל עומדים זה מפני זה. איברא אשכחן לקמן (ע"ט א') דקרי לר"נ נחמן חקלאה:

רש"י ד"ה רב אשי מת כו' "**בחייו**". נ"ב נראה שט"ס וצ"ל "אחריו" אע"פ שישבתי הדבר בס"ד עשי"ע (סק"ן):
תד"ה תלה. תפורות כו'. נ"ב מפרש חיטי (ביו"ד) מלשון חייט וחוטין:
סד"ה ובשמתא. הכא שבידו. נ"ב צ"ל משום דמיתה לא שכיחא. וי"ל בין המנדה את עצמו למנדה את אחרים. וגם שלא מן הדין כמש"ל:

דף סט:

גמ' ר' יוסי אומר הגדולה צ"ל גדולה (וכ"ה בדפו"י):
רש"י ד"ה נעשה שר כו' לגדולים. נ"ב מפרש סרוחים מלשין סרח העודף:

דף עב.

גמ' (**בסוף העמוד**) **בפרוע**. נ"ב כמו הפוך ר"ל בראש פרוע. א"נ צ"ל הפ"א בציר"ה והוא שם דבר:
תד"ה פלוני. דאיכא עדים כו'. נ"ב צ"ל שר"ל שראו עדים וגם היא (היתה עמהם במעמד אחד שלא זזו ידיהם ממנה) ידעו בברור מעת שנגמרו הפירות למעשרות והובאו לבית ודאי לא נתקו. והאכילתו מזירה והעדים שראו לא מחו ולא הודיעו לבעלה. כל זה בודאי דבר רחוק הוא מאד. היינו דמסיימי דלא שכיח:

דף עב:

גמ' בטוה ורד. נ"ב כמו והיום רד מאד (שופטים יט):

דף עה.

והניקה את בנה. נ"ב שהיה מורכב על כתפה:
שם קרי ל בבלאי טפשאי. נ"ב מה שלא מצינו בבני א"י שיאמר אחד כך על בני בבל. אדרבה ר"י אמר דילהון היא (סוכה מ"ד א' ב"ק קיז:) ורב כהנא נראה שהיה שקול כר"י ור"ל. ומ"מ לאו כללא הוא. ע"ל (דע"ז א') גבי ר"א:
רש"י ד"ה צלקת כו'. נ"ב ובמשנה פ"ט דנגעים:
תוס' סד"ה כאן. בגליון "תרגום של סנוורים" נמחק:

דף עה:

רש"י סד"ה מני ר' יהושע. ובלא מומין נולדה. נ"ב צ"ע מאי חזקה היא זו וכי אינן נולדות הרבה גם במומין שבסתר אלא רוב הוא דהוי. ואע"ג דרובא עדיף מחזקה. בעלמא. אבל בממון אין הולכין אחר הרוב דהמע"ה. ואין זו דומה לחזקת בתולה דחזקה מעליא היא ודאי:

דף עז.

רש"י ד"ה מקמץ. מה צורך. נ"ב עתוס' ועי' גם בפרק שירה:

דף עז:

גמ' ריב"ל מכרך בהו כו'. נ"ב צ"ל כשלמד מהם. או למדם תורה. דאל"ה האמרינן (שבת ל"ב א' תענית כ:) לא יעמוד אדם במקום סכנה. ובת"ח משתעי דא"א לו בלי תורה:
שם לאפוקי ממאן דלא כו'. נ"ב לפרש"י לא יתיישב היטב. וצ"ל מאן בלא מ"ם שימושית:

דף פא:

כיפי. נ"ב א"ט. סלע ת"א כיפא:
רש"י ד"ה פליגנא לך כאילו אני חולק. נ"ב והחולק בא' מן האחים לנחלה [כדתנן ביבמות שם]:

דף פד.

תד"ה לכתובת אשה מש"ח כו' קופצים. נ"ב לפ"ז היא תקנה כדי שלא תשב אלמנה. ויקפצו לישאנה מחמת ממונה. א"נ משום דחזו דחשיבי. כדאיתא לעיל (י"ב ב') כיון דחזו דמזלזלו בהו:

דף פד:

גמ' אתו לקמיה דרשב"ל א"ל זילו אהדור. נ"ב משום דר"י היה פסיל להו לדינא. לא באו לפניו אלא דרך עצה ושאלה ור"ל דן אותם:

דף פה:

תוס' סד"ה שודא כו'. נ"ב ול"נ שבאמת אין דין זה מסור לדיין יחידי. משו"ה שודא דדייני ולא דדיינא. ובב"ד אין מיחוש כה"ג וכי הא דתנן ספ"ב דיבמות מאנה כו' ישאנה מפני

שהוא ב"ד. ואע"ג דלקמן נמי שהיה נשוי (צד ב') משמע לכאורה דר"נ לחודיה פסק שודא. לאו דוקא אלא הוא וב"ד והיינו דקאמר אנא דיינא. ר"ל ממונה ע"פ הנשיא. מ"מ עם ב"ד. אע"פ שהיה דן כיחידי כדאמר פ"ק דסנהדרין [ה' א'] במידי אחרינא. לא דשודא. וגם התם פירושא ראוי לדון ביחידי קאמר. וא"נ כמ"ש ר"ת לקמן בפמ"ש דדוקא כגון ר"נ דמומחה. וי"ל נמי דחשוב כב"ד וליכא חשדא:

דף פז.

גמ' אבא שאול בן "אמה". צ"ל "אמא". ונ"ב לשון מרוח וחשיבות כמ"ש בפרק היה קורא [טז:] קורין אותן אבא פלוני אמא פלונית:

דף פט:

איהו הוא דאפסיד אנפשיה. נ"ב ש"מ דאינה גובה מן הלקוחות אלא בשטר כתובה שבידה בכ"מ. דאל"ה אכתי קשיא במאי גביא ולאו כל כמינה לאפסדינהו ללקוחות וצ"ע:

דף צא:

תד"ה והלכתא כו' כמו שבח. ג"כ שהוא שלו משום דטרח ואשבח. וצ"ע אי אייקור אפדני בידא דלוקח ממילא. הוא ודאי שבחא הוא וזכה ביה. ומאי שנא אי מזבנה לאחר או לב"ח. וצ"ל דהאי מעשה בלא אייקור הוה. א"נ אפי' אייקור ברשותא דמרה אייקור דהא קי"ל [ב"מ ל"ה א] שומא הדרא לעולם. וב"ח בחריקיה דמרה קאי ושלוחיה הוי. משא"כ במכרה לוקח לאחר דפקע מרא דארעא ולא שליח שויה וצ"ע:

דף צד:

גמ' דאנא דיינא. נ"ב עמש"ל בהכותב (פ"ה ב'):

דף צז.

תד"ה או כו' דבאה לידי ראובן הנאה כו'. נ"ב ולא ניחא להו למימר בלא"ה דשאני התם דלית ליה לשמעון אחריות כלל. משא"כ הכא דלא מפסיד לוקח כיון דאחריות איתמי. דהתינח כי אית להו ליתמי נכסי אחריני מאבוהון דהדר לוקח עלייהו. מיהו בדליכא מאי איכא למימר:

דף צח:

תוס' סד"ה אמר כו'. נ"ב דעדיפא הו"ל למימר. דילמא מדכר עובד כוכבים וכפי ליה לאהדורי. וכי אפשר לומר הלה יאכל וחדי ושליח יפסיד מכיסו. וכי תימא כי תבע ליה עובד כוכבים אה"נ דחייב לאהדורי ולסלוקי הזיקה. מיהת ע"כ לא קני מידי. והיה נ"ל מתחלה פשר דאם קבל השליח הטעות מעקרא אדעתא דמשלח הוא שלו. מידי דהוה אמגביה מציאה לחברו דקנה אם לא חזר בו קודם שנתנה. איברא הדרנא בי דודאי לאו מלתא היא. אלא אף אחר שנתנו לו יכול לחזור בו ולהוציא ממנו בדין אם לא ידע דלא זכה בעל המעות מדינא. משום דמחילה וזכיה בטעות היא:

דף ק:

גמ' אדעתא למפק. נ"ב רש"י גורס דנפיק בדלי"ת ונדחק בפירושו. ולעד"נ שגרסתנו בלמ"ד נכונה היא ומתיישבת היטב. פי' כל דזבין מב"ד אדעתא למפק ליה קלא דעשיר הוא שאינו חושש לאחריות . כי על כן קונה מב"ד אע"פ שיודע שאינם אחראין ועושה ע"ד שיחשבוהו גברא דאמיד ויאמינוהו בהלואה והקפות:

דף קב:

גמ' ערב הפסח. נ"ב קמ"ל בלא חשו אפי' שיתטמאו וימנעו מלעשות פסח:
תד"ה רבא כו' מאי קמבעיא כו'. נ"ב י"ל אותו רבינא אחרון סוף הוראה עם רב אשי בזמן אחד וזה רבינא אחר היה בזמנו של רבא. כדאיתא טובא. והני זוגי כלהון בדור אחד היו [ועי' ר"ן פ"ק דקדושין]:
ד"ה אימר כו' כתובה נמי מה"ט לא תגבי ממשעבדי. נ"ב נ"ל דלק"מ דמאן לימא לן דטרפא ממשעבדי אם אין שטר כתובתה יוצא מת"י (ע"ל שלהי הכותב) וכי מפקי כתובה ליכא למימר צררי אתפסה. דהוה קרע לכתובה א"נ כתב עליה תברא. ולא עביד נמי למקרע כתובה דלמא חיי ומשהי לה בלא כתובה. משו"ה ודאי ליכא למיחש להתפסת צררי:

דף קג.

גמ' נר יהא דלוק. נ"ב אולי מכאן סמך למנהג. אכן י"ל במקום ובעת שהיה צריך לנר כגון בלילה. ויגיד עליו רעו שולחן כו'. וה"ט מטעמא דמסיק:
שם אשת אב הואי. נ"ב וקרי לה אמכם ע"ד אני ואמך [בראשית לז] ושארא:

שם הם שמשוני בחיי והם כו'. נ"ב כדאשכחן באגדת דריש הפועלים באליעזר עבד אברהם וכן באליהו התם דמשמשים לאבות:

דף קג:

חנינא בר חמא ישב. נ"ב לא קאמר ישב מיד. והא דלא אמר ר' אפס ישב בראש דידע ר' חנינא מעצמו יעשה זאת. ולא הוצרך אלא משום ר' חייא ולוי דלא כייף מר' חנינא:
שם ההוא כובס כו'. נ"ב שמא היה אותו קצרא שנזכר בפרק אין בין המודר [מ"א א' וכ"כ הרש"א בח"א שם] שהחזיר לר' תלמודו וכי חזא ליה ר' הוה אמר אתה עשית אותי. וי"ל בזה קצת מה שתמוה מאד בכאן איך איבד עצמו לדעת. שהוא מאותן שא"ל חלק לעוה"ב. וכאן נשכר שיהא מזומן לעוה"ב (ממילא ל"ק תימה דתוס'). ויתכן ע"פ אותה שאמרו בפ"ק דתענית [ה:] עה"פ ושאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה שלפי שהפציר שמואל שלא ימות שאול בחייו שלא יבטלו מעשה ידיו בחייו. לפיכך היה מוכרח שמואל למות אדזוטר היינו דכתיב על כן חצבתי בנביאים כו'. ומאותו טעם עצמו היה ראוי שלא יחיה ההוא קצרא שעשה לר' יותר ממנו. כדי שלא יבטלו מעשה ידיו בחייו. כך נ"ל שלא להניח הדבר מבלי לבוש איזה ישוב. עם שאינו מספיק. ושמא מרוב צערו יצא מדעתו ונפל ולא הפיל עצמו בכונה. דוגמא לדבר מצינו בר"ע על מיתת רבו ר"א שהיה מכה בבשרו עד שדמו שותת [סנהדרין ס"ח א' ועי' תוס' שם וביבמות] ואע"ג דבעלמא היה איסורא דאורייתא. וגם כעין מיתה:
תד"ה אותו. דהתם מיירי כו'. נ"ב אצ"ל כן כי נשיא הכל חייבין לטמא כדאיתא בפסחים (ד"ע ע"כ) דמית נשיא [ועי' רא"ש הלכות טומאה סי' ב']:
שם בטומאת בית הפרס. נ"ב ר"ל שרשאין כהנים לילך בבה"פ כדי ללוותו:

דף קד.

גמ' מ"ד נח נפשיה דר' כו'. נ"ב שמא מתוך שגזרו כן לא היה יכול למות. מאחר שאין אדם רשאי להודיע דבר מיתתו א"כ כשימות ואין רואה ומודיע להתעסק בצרכי קבורתו יהא מוטל בבזיון. לפיכך בתוך כך לא היה יכול ליפטר ולא קרב אליו אדם לראותו עד שנתנו רשות לב"ק:
שם שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא כו'. נ"ב עמ"ש בע"ז די"א א':
שם ב"ח גובה שלא בהזכרה. נ"ב וצ"ל פרוזבול הי"ל ואבד. אם א"ל. עלח"ש פ"ז דשבועות מ"ז:

דף קה.

שתי כסף. נ"ב מעות לשון נקבה:
רש"י ד"ה ב"ד של כ"ג. נ"ב זה דבר תימה שהרי שנינו פרק אלו הן הנחנקין [פו: וע"ש פח:] גב"ד היו שם ופרש"י בירושלם לכן נ"ל שאין אלו אלא ב"ד של ג' לדיני ממונות:
תד"ה דחשיב. חנן המצרי שלא דבר כלום. נ"ב במשנתנו. אבל במ"א מצינו שאמרו דבר משמו כגון בפ' שני שעירי (ס"ג ב'):
שם בסה"ד אף נחום המדי כו'. נ"ב גס ר"ל שלא אמרו דבר משמו במשנתנו. אע"פ שאמר כמה דברים במשנה כמו בבמה מדליקין ובדוכתי אחריתי. אנן בדברי גזרות קאמרינן:

דף קה:

גמ' התם לאחשובינהו כו'. נ"ב ואית להו נמי הנאה מניה בהכי. דכותה הא דקי"ל [קדושין ז' א'] הא לך מנה ואקדש אני לך מקודשת בההיא הנאה [באדם חשוב]. מ"מ הכא במתנה צ"ע כה"ג. ונראה פשוט דאסור:
שם אמינא אי מרחם כו'. נ"ב ודתנן התם [אבות פ"ד] פורק ממני איבה. צ"ל ההיא לאו בממונה לדיין. אלא לדון באקראי. דיקא נמי דקתני החושך עצמו. והממונה לדיין מי מצי משתמיט גם לא משמע שלא יהא ת"ח דיין שא"כ בטל עמוד הדין:
שם ר' ישמעאל בר"י כו' לא קביל מניה. נ"ב צ"ע מה טעם בדבר כיון דלא דאין ליה. ושלו הוא למה יפסיד את שלו ללא דבר ואם פי' אותיב זוזא דרבנן בהדיה. שלא רצה לדונו יחידי ניחא [ועי' רש"א]:
שם ריב"א כו' לא קביל מניה. נ"ב צ"ל ג"כ כמש"ל דהא ודאי מתנת כהונה כדידיה דמיא:
שם רב ענן כו' לא קביל מניה. נ"ב אע"ג דבלא"ה הוה מקבל מניה שהרוצה ליהנות יהנה [ברכות יו"ד:] מיהא כה"ג ודאי לא ש"ד והוי כאבק שוחד:
שם נדייניה מר. נ"ב השתא מר קרי ליה. ולעיל (ע"ט א') חקלאה. ולר"ה קרי חברין ע"ל ספ"ו (ס"ט א'):
רש"י ד"ה דשאיל שאילתא דרגיל כו'. נ"ב נ"ל דרגיל מפסיל לעולם אפי' לא שאיל האידנא. וכי לא רגיל שאיל לא מפסיל אלא ההיא שעתא:
תד"ה וכי כו'. נ"ב מ"מ רש"י לישנא דוכי אלישע כו' דחקיה. אי משום איסורא דחוץ לחומה מאי שנא אלישע. ותו קשיא ליה דלמא נתנן לאלישע על מנת שיביאם לירושלים ויאכלם שם דמי לא אפשר כה"ג. והרי אמרו שמשגרן ע"י שליח. א"נ אחר שהביאן בע"ה הוציאן (אע"ג דלא ש"ד) והביאן לאלישע שילך ויאכלם בירושלם. אי איתא דכהן

הוה משרו שרו ליה. ודלמא אתרמי נמי במשמרו כל זה הצריכו לרש"י להוכיח דלאו כהן הוה:

דף קו.

גמ' אסתתם טענתיה. נ"ב עמ"ש בפ' שבועת העדות (ל' ע"ב) בס"ד:

דף קט:

תד"ה עשאה. ול"ג מזבין אלא זבין. נ"ב א"כ גם מלת ניהלי ל"ג:

דף קי:

גמ' לאתויי עבדים. נ"ב שכן מצינו בשבי הגולה שנמנו גם עבדיהם ואמהותיכם:

דף קיא.

שלא יעלו ישראל כחומה כצ"ל ונ"ב נ"ל בכ"ף:
שם שלא יגלו את הקץ. נ"ב שמא סמוך לקץ יהא נודע ונגלה לישראל כשתתקיים נבואת יואל ונבאו בניכם ובנותיכם:
שם ושלא ירחקו. נ"ב י"ל ע"ד שאר"ז כי משכח רבנן דעסקי ביה במטותא מנייכו לא תרחקוניה משום שצ"ל בהסח הדעת [סנהדרין צ"ז א'] ואמור נמי [שם ב' ע"ש] תפח רוחן של מחשבי קצין מהאי טעמא:
שם כך אסור לצאת מבבל כו'. נ"ב נ"ל שזהו ודאי לא נאמר אלא לדורם של אמוראי דשכיחי מתיבתא משא"כ עכשיו שבטלו בעו"ה הישיבות. ושמא אעפ"כ יש שם מצות דירה יותר משאר ארצות רחוקות שאין שם בני תורה כערי מדי ער"פ י' יוחסין וספ"ק דיבמות ובבל גם היא בית אמנו. ועי' מסקנא דהכא:
שם אהוצל דבנימן. נ"ב עי' מגילה (כ"ט א'):
שם אילפא מוסיף בה. נ"ב כך שלחו לו אחיו של רבה שאילפא מוסיף דברים בשבחה של א"י. והוי משתעי עובדא הכי. ואין פירושו שאילפא מוסיף דברים בנוסח השליחות ששלחו לרבה משם. שאילפא חבירו של ר' יוחנן היה. וכן משמעות לשון רש"י:

דף קיא:

ע"ה אינן חיים. נ"ב חיים נצחיים. אבל בת"ה אפי' רשעים קמים לפי שעה לקבל ענשן גם בגוף ככתוב [דניאל יב] ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו':

שם ומספק הימנו בפטום. נ"ב נ"ל שצ"ל בסמ"ך כמו עשר פוטסיאות דהמוכר פירות [צג: צז:] ובהזהב [ס' א'] מחמש גיתות לתוך פיתום א' [ובביצה ט"ו: הללו בעלי פטסין]: שם ר' חייא בר אדא. נ"ב נ"ל שצ"ל בבי"ת ועפ"ק (ד"ח ב'):

דף קיב.

האי תאלתא. נ"ב מלשון תאלי בפ' החובל [צ"ב א' ועתוס' דב"ק נ"ח ב' ד"ה קשבא] תאלי בי גופני ודכותה טובא: